

“Emeğin Avrupa’sı”: İşçi Sınıfını Birleştirir mi Böler mi?

Çiğdem ÇİDAMLI*

Türkiye’nin AB üyeliği konusunda “havetçi” bir yaklaşım benimseyen sol ve sendikal çevreler, denize düşenin yılanı sarılması misali, uzunca bir süredir bu tutumlarına sol bir meşruiyet kazandırmayı hedefleyen bir sloganın arkasına sığınıyorlar: “Emeğin Avrupa’sı” ya da “Sosyal Avrupa.” “Havetçiler”, AB konusunda net bir karşı tutum açıklayan sol çevrelere tepeden, küçümseyici bir nazar fırlattıktan sonra, o kahredici soruyu sormakta gecikmiyorlar: “İki Avrupa var; sermayenin Avrupa’sı ve emeğin Avrupa’sı... Neo-liberal Avrupa ile Sosyal Avrupa. Siz hangisine karşıyorsunuz?” (1)

Böylece bir taşla birçok kuş vurulmuş oluyor. Bir yandan havetçinin “sol kimliğine” hale gelmemiş oluyor. Öyle ya sol, (sol siyasetin “maddi sınıf çıkarı” ile bugüne kadar kurduğu tüm dolaylı-dolaysız ilişkileri kopartıp atmayı öneren Ömer Laçiner’in tuhaf gevelemeleri bir yana) (2), sınıf ve sınıf çıkarı kavramlarından vazgeçtiğini ilan etmediğine ve Avrupa’da da hala iki temel sınıfın; emeğin ve

* Monthly Review Türkiye Editörü

- 1 Bu “havetçi” tutum aslında yalnızca Türkiye sol ve sendikal çevrelerine de has değil, Avrupa sendikal hareketi içinde de aynı tutumun değişik varyasyonları mevcut. “Avrupalaşma”ya çokuluslu şirketlerin bir projesi olarak açıkça karşı çıkan (örneğin önceki yıllarda Fransız CGT) ya da “Avrupalaşma” projesini bütünüyle olumlayan sendikaların yanı sıra, özellikle Kuzey ülkelerindeki sendikaların, “... olmazsa hayır”; Avusturya ÖGB gibi, “... olursa evet” gibi şartlı tutumları, bu “havetçi” yaklaşımın Avrupalı örnekleri arasında sayılabilir. (Ufuk Uras, “Herkesin Avrupası Kendine”, 7 Ocak 2005, Birgün).
- 2 Ömer Laçiner, “Avrupa’da siyaset’in sularına girerken”, Birikim, Kasım 2004.

sermayenin mevcudiyeti hepimizin malumu olduğuna göre... Her sınıfın, birbiriyle açıkça mücadele içinde olan iki ayrı Avrupa projesi olduğuna (“emeğin Avrupa’sı” - “neo-liberal Avrupa”) ikna oluyoruz ve başımız önümüze düşüyor... Eh haklısınız, solun, “Madagaskar” a göçmeyecekse, “emeğin Avrupa’sını” desteklemekten başka çaresi yok o zaman tabii...!

İkinci kuş, inandırıcılıkla ilgili. “Havet”çiler sadece çıkarları birbiriyle çelişmekte olan iki sınıftan yalnızca bir tanesinin siyasal projesinden yana bir tutum açıklamış olmakla kalmıyorlar. Aynı zamanda, yüksek oranda “inandırıcı” bir tutum da açıklamış oluyorlar. Çünkü “1970’lerden bu yana devam eden bütün kriz teorilerine rağmen, yüzyılı aşan bir dönem içinde kurulan ve iki dünya savaşından sonra da ayakta kalmaya devam eden Batı Avrupa refah devleti, 1980’li ve 1990’lı yıllar boyunca hem harcama, hem de yararlananlar açısından büyümeye devam etti. Avrupa’da sosyal devletin çöktüğü söylencesi maddi verilerle uyumuyor. Sosyal devlet saldırı altında, ancak büyük ölçüde ayakta kalmayı başardı. Bununla birlikte piyasa ile onu dizginleyen güçler arasındaki kavga devam ediyor.” (3)

Böylece, AB’deki “Sosyal Avrupa” güçlerinin yalnızca çokuluslu sermayeden ayrı bir projeye sahip olmakla kalmadıklarını, aynı zamanda bu öteki Avrupa projesini mümkün kılacak bir kurumsal ve hukuksal altyapının da sapasağlam ayakta olduğunu öğrenmiş oluyoruz. Zaten şu neo-liberal alemde sol daha ne umabilir ki? Meğer, “hem sol, hem de inandırıcı” olan tek proje, emeğin Avrupa’sı projesiymiş!

Bu yazı, “emeğin Avrupa’sı” sloganının başta Batı Avrupa ve Doğu Avrupa işçi sınıfları olmak üzere, AB’nin ekonomik ve politik egemenlik alanında bulunan ülkelerin emekçi sınıfları açısından inandırıcı, bütünleştirici ve dayanışmacı olmayan, demagojik bir slogan olduğu iddiasındadır. Söz konusu söyleme “ilerici, sol” bir nitelik kazandırıyor gibi görünen tek gerçek dayanak noktası, Türkiye ve Avrupa işçi sınıflarının evrensel ve sınıfsal bir kardeşlik bağıyla birbirlerine bağlı oldukları düşüncesidir. Avrupa’nın ve Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yaşayan ve sömürülen işçilerin birbirlerinin kardeşleri oldukları fikri, bu yazının yazarı tarafından da paylaşılmaktadır. Ancak, “emeğin Avrupa’sı” siyaseti, gerçekte bu kardeşlik vurgusunu bilerek, bilmeyerek suiistimal etmeye dayanan ve işçi sınıfının bütünsel, bağımsız çıkarlarını temsil etmek yerine, bu çıkar bütünlüğü içinde özel bölünmeler yaratmaya yarayan bir içeriğe sahiptir. Enternasyonalist olmayan ve bölücü olan, “emeğin Avrupa’sı” siyasetidir.

---

3 Aziz Çelik, “AB Emeğe Zararlı mı?”, Birikim, Kasım 2004, sf. 46.

Sınıf militanlığı zemini değil, bir meslek kapısı olarak sendikacılık

Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinin sendikal ve sosyal haklar üzerindeki etkileri konusundaki tartışmalar ilginç bir özelliğe sahip. Kimse, münhasıran AB tartışması yaparken kıta çapında derinleşen neo-liberal siyasetin Avrupa işçi sınıfı üzerindeki yıkıcı etkilerini göz ardı edemezken, tartışma AB-Türkiye işçi sınıfı ilişkisine gelince, AB zararlı olmaktan çıkmaktadır. Bu noktada tartışmanın, oldukça tarihdışı ve teknik bir “yüksek haklar standardının varlığı-yokluğu” çekişmesine dönüştüğüne tanık oluyoruz. (4) Bu tartışma biçimi, sınıflar arasındaki gerçek ilişkileri, (en azından mesleği gereği) kavramak durumunda olan kişiler açısından, işi hafifi almak olarak görülmelidir. Avrupa'da hala formel olarak Türkiye'dekinden daha yüksek hak standartlarının olduğu evet, doğrudur. Ancak bu durum, bu hakların kim tarafından, ne zaman ve hangi koşullar altında kullanılabilirdiğini açıklamadığı gibi, tartışmayı bu biçimde yapmak, herhangi bir üniversiteyi bitiren herkesin hemen iş bulabileceğine inanan fukaranın düş kurmasına benzemektedir. Oysa biliyorsunuz: Üniversite mezunlarının % 34'ü işsiz!

Avrupa'nın hala mevcut olan yüksek hak standartlarının Avrupa işçi sınıfının büyük çoğunluğu ve Türkiye işçi sınıfı açısından neden kullanılabilir olmadığını tartışmadan önce, “emeğin Avrupa'sı” siyasetinin orijinal çıkış merkezi olan ETUC'un (Avrupa Sendikalar Konfederasyonu-ASK) bu süreçteki konumuna bakmakta fayda var. Çünkü bizzat ETUC, neo-liberal Avrupa'nın inşası içindeki somut siyasal konum alışı ile, hem “sosyal Avrupa” sloganının içeriksizliğinin, hem de Avrupa işçi sınıfının yeni temellerde bölünmesinin kurumsal güvencelerinden birisini oluşturmaktadır. Ve Türkiye sol ve sendikal hareketindeki “emeğin Avrupa'sı” tezleri de, esas olarak ETUC bürokrasisinden köklenmektedir.

Avrupa çapında bir sendikal örgütlenme oluşturma fikri, 1945 sonrası Marshall planı günlerine dek uzanmaktadır. Sendikal dünyada ortak bir Avrupa projesinin inşasının “demokrasi ve sosyal haklar” ile özdeşleştirilmesi, bu dönemde esas olarak güçlü komünist Avrupa sendikalarına karşı temsil gücü kazanma derdinde olan sosyal demokrat ve Hıristiyan demokrat sendikaların öz ideolojisini oluşturdu; başta Avrupa Kömür ve Çelik Birliği olmak üzere AB'nin tüm çekirdek yapılarında kurumsal olarak yer alan bu sendikalar, 70'li yıllarda yaşadıkları geçici dışlanma ile birlikte 1973'de ETUC'u kurdular. Komünist sendikalar ise 80-90'lı yılların politik yalıtılmışlık ve ideolojik vakum ortamının belirlediği koşullar altında tedricen ETUC ile uyumlulaştılar.

---

4 Yüksel Akkaya-Aziz Çelik, AB tartışma yazıları, sendika.org AB Dosyası ve Birikim, Kasım 2004.

28 ülkeden 61 ulusal konfederasyon ile farklı sektörlerden 14 Avrupa federasyonunu birleştiren ETUC, son yıllarda biraz daha “harekete geçmeye” çalışmakla birlikte, Avrupa’nın tüm ciddi emek araştırmaları merkezleri ve bilim insanları tarafından “uluslararası tabanını harekete geçirmek için hiçbir ciddi çaba göstermeyen, yalnızca uzmanların tepeden iş bitirmesine dayanan, son derece hantal ve bürokratik bir yapı” olarak nitelendirilmektedir. ETUC, AB yapıları içinde yüksek bir kurumsal temsil gücüne sahiptir, AB Komisyonunun sağ koludur ve daha yaygın bir Avrupa bütünleşmesi fikrinin de en hevesli destekçilerindedir. AB kurumlarında “mini-büyükelçilikler” oluşturarak ve gerek kendi üyeleri, gerekse uluslararası işçi sınıfı mücadelesi ile hiçbir bağlantısı olmaksızın, “tam bir politik yalıtılmışlık içinde” çalışan ETUC önderliği, Avrupalılaştırma süreci içinde belirginleşen yeni teknokratik ortamla çok yakın bir “sembiyoz” ilişkisi kurmuş ve Avrokratlar olarak adlandırılan AB bürokrasisinin ideolojisine bütünüyle emilmiş durumdadır. Son on yıl içinde Avrupa sendikal hareketinin zafiyetini güçlendiren bir başka önemli olgu, sendikaların, Jacques Delors’un, Komisyon başkanlığı dönemindeki (1985-1994) özel girişimleri sayesinde AB Komisyonu’na olan mali bağımlılığının artmasıdır. (5)

Bu mali bağımlılıkla birlikte artık “Sosyal Avrupa projesi de fethedilmiş bir toprak” haline dönüşmüştür. Artık ETUC’a ne düşüneceğini dikte eden, AB Komisyonu’nun ta kendisidir. Bu dikte etme etkinliği, ETUC bürokrasisinin diline bile sirayet etmiştir. Onlar da artık, “profesyonel Avrupalıları” sıradan, ölümlü Avrupa yurttaşlarından ayırtıran o anlaşılmaz teknokrasi dilini, Avrodili (“Eurospeak”) konuşmaya başlamışlardır. Avrupa’nın teknokratik politik sınıfının dilini ve tüm kavramsal söz dağarcığını paylaşmaya başlayan sendikal hareket, emeğe dair politik alternatif arayışlarından vazgeçerek, yeni bir lügat geliştirmektedir. Esneklikle iş güvencesini, özelleştirme ile sosyal hakları aynı metnin ve cümlelerin içinde bütünleştirmeye yarayan bu özel dil, Türkiye sendikal hareketinde de “yüksek sosyal ve sendikal hakların” kaynakları olarak atıfta bulunulmakta olan belgelerin dilidir. (6)

Örneğin, ETUC’un sık sık “canlandırılması” yönünde çağrı yaptığı 2000 Lizbon stratejisi, “daha iyi ve fazla iş ile sosyal haklara” vurgu yapmaktadır; ancak, AB ekonomisinin uluslararası rekabet gücünün korunması sözcükleri ile aynı cümlelerin içerisinde. AB kurumlarının sosyal ve sendikal haklarla, işsizliğin ortadan kaldırılması ile ilgili tüm belgelerinde aynı oyunun oynanıyor olması, kuşkusuz bazı çevrelerin gözüne, sendikaların bu denli “neo-liberal metinlere bile sosyal hakları sokma başarısı

---

5 Corinne Gobin, “Taming the Unions, The Mirage of a Social Europe”, Le Monde Diplomatique, Kasım 1997, <http://mondediplo.com/1997/11/europe>.

6 ETUC teknokratları, bu tuhaf lisanları ile işçi sınıfı ile bilim çevreleri arasında yaygın biçimde şaka konusu da olmaktadır. Örneğin, “esneklik (flexibility) ve güvence (security) aynı cümlede birleşirse ne olur: güvesneklik (flexicurity) gibi...

gösterecek denli güçlü olduklarının” yeni bir kanıtı gibi görünebilir. Ya da belki yine ETUC’un 1997 yılında Avrupa işveren temsilcileriyle gerçekleştirdiği “tam zamanlı-yarım zamanlı çalışma konusunda yapılan ayrımcılığın ortadan kaldırılması anlaşması”, önemli bir başarı sayılacaktır. Elbette yalnızca aynı anlaşmanın bir başka maddesinde her iki tarafın da yarım-zamanlı çalışmayı yaygınlaştırma konusunda ilke kararına varmış oldukları bilgisi ihmal edildiğinde... Yine, Avrupa’da sendikaların en önemli başarılarından birisi olarak görülen Avrupa İstihdam Stratejisi, istihdam siyasetini, daraltıcı bir parasal politika ve neo-liberal ilkelerde belirlenen makroekonomik yönetim amacına tabi kılan bir içeriğe sahiptir. Sosyal Avrupa söylemleri şimdiye dek Avrupa yurttaşlarının çalışma, sağlık, barınma ve emeklilik haklarını düzenleyen herhangi bir somut norma dönüştürülmüş değildir. (7)

Kısacası harcını, AB Komisyonunun kâr ettiği ve ETUC’un da bağımlı küçük ortak olarak katıldığı “Avrupa sosyal diyalogu ve sosyal Avrupa” süreçleri, aslında ETUC bürokrasisinin “pazarın kısıtları” siyasetine; yani kemer sıkma, rekabet gücü, özelleştirme ve esnekleştirme siyasetlerine satın alındıkları bir süreç olarak yaşanmaktadır. Ancak bu satın alınma süreci, öncelikle Batı Avrupa işçi sınıfı arasındaki ayrımları derinleştiren bir bölünme olarak ortaya çıkmaktadır: ETUC bürokrasisinin AB Komisyonu ile eş zamanlı yürüyen çabalarına karşın, AB işçi sınıfı “Avrupalılaştırmanın” ve “yüksek hak standartlarının” herhangi bir somut faydasını görmediğinden ve sınıf çıkarlarından yeterince “aşkın” bir bakış açısına da sahip olmadığından olacak, en yüksek hak ve ücret standartlarından yararlanan kesimleri hariç, hemen hemen hiç bir ülkede ETUC ile aynı “bütünleşmeci” hevesleri paylaşmamaktadır. Özellikle Avrupa’nın göçmen, güvencesiz, kaçak işçi havuzları açısından bu “bütünleşmenin” yegane anlamı, sürekli olarak toplumsal yaşamın daha da diplerine doğru itilmekten ibarettir.

Avrupa işçi sınıfının, AB Komisyonu’nun çağrısıyla kabul edilen ve son dönemlerdeki en önemli kazanımı gibi görünen 35 saatlik çalışma haftası bile gerçek hayatta, kısmi-zamanlı çalışmanın olağanüstü yaygınlaşması ile sonuçlanmıştır; Hollanda’da bu oran işgücünün yüzde 37’sini bulmuştur. (8) ETUC, AB Komisyonu, Avrupa sermayesi ve tek tek hükümetlerin en önemli uzlaşma noktası olan “işgücünü uyumlulaştırma” ilkesi, topluluk metinlerinde sosyal haklara ve istihdamın genişletilmesine yapılan tüm vurguların ücretlerin, çalışma koşullarının ve sosyal

---

7 Richard Hyman, “Trade Unions and the Politics of the European Social Model”, Organised Labour - An Agent of EU Democracy? Trade Union Strategies and the EU Integration process European Conference tebliği, Dublin, 30 Ekim 2004, <http://www.ucd.ie/indrel/Hyman.pdf>.

8 ESOPE Project, Precarious Employment in Europe: A Comparative Study of Labour Market related Risks in Flexible Economies, 2 Nisan 2002, www.cer-recherche.fr/fr/fiches_chercheurs/texte_pdf/barbier/wp11-Fra.pdf.

güvenlik sistemlerinin daha fazla esnekleştirilmesine yapılan vurgularla anlamsızlaşması ile sonuçlanmaktadır.

Delors tarafından tek Avrupa pazarı siyasetine insani bir yüz kazandırmak (ve sendikaları bu siyasete yedeklemek) amacıyla imal edilen bu “sosyal boyut”, ETUC’un neo-liberal sürecin en merkezi yürütücü kurumu olan Avrupa Merkez Bankasını “entegrasyon sürecinin devamı için gereken temel kurum” olarak kabul etmesiyle sonuçlanmıştır. Faust’un şeytanla yaptığı pazarlığı andıran bu uzlaşmanın gerçek politik sonuçları ise sendikaların Avrupa’daki sosyal düzenleme kurumlarının altını boşaltan yeni genişleme dalgalarına yönelik desteğinin ipotek altına alınması, neo-liberal düzenlemelerle mücadele edebilecek özerk güçlerini yitirmeleri ve böylelikle de gelişen ultra-milliyetçilik ve yabancı düşmanlığı gibi akımlarla mücadele etme kapasitelerinin erimesidir.

Laçiner’in, vebalini “ekonomi politiğın sol yorumlarının” omuzlarına yüklemeye çalıştığı bu durum (9), ne yazık ki aslında daha basit bir politik gerçeğın kendisini yeniden hatırlatmasından ibarettir: Komünist Manifesto günlerinden beri bilinir ki, “ekonomi politiğın sol eleştirisi”, kendi siyasal hareket zemini açısından hep işçi sınıfının hiçbir özel kesiminin, bölümünün değil bütününün, birleşik çıkarlarını savunma ilkesini benimsemiştir. Sınıf çıkarını, “üç-beş kuruluşluk çıkardan” ayırarak insanlığın ve solun evrensel değerlerinin taşıyıcısı haline getiren de; ona sahip olduğu tüm ilerici özü kazandıran da, onun bu “bütünsel çıkar” olarak kavranmış biçimidir. Yoksa her sendikacı, insanlık değerlerinin ideal temsili olurdu!

AB’nin Genişleme Süreci: Komisyonun Matruşka Bebekleri

“Emeğın Avrupa’sı” siyasetini, emeğın Avrupa kıtası çapındaki ortak, bütünsel ve entemasyonel çıkarlarını savunmanın yegane yolu gibi savunanlar, yüksek sendikal hak standartlarının mevcudiyetinin hiç de mutlaka en alttakilerin statüsünün düzelmesiyle sonuçlanmayıp, daha derin bölünmeler için de kullanılabilceğini aslında pekala bilmektedirler. Kapitalizm günümüzün parçalanmış, katmanlaşmış emek pazarlarında da, çalışan sınıfların çok küçük bir bölümünün geride kalanların büyük sefaleti ve örgütsüzlüğü karşılığında yine de rıza yoluyla içerebilmesinin ve belirli

---

9 Birikim dergisindeki yazısında AB içindeki siyasal sallaşmalara değinen Laçiner, “geleneksel sol” dediğı kesimleri “eleştirisini ücretli emeğın içeriğine değil ücret miktarına” yöneltmekle suçlarken şunları söylüyor. “Çoğunluğunu işi olan veya olmayan ücretli/emekçilerin oluşturduğu alt sınıfların-“halk”ın- siyasal perspektiflerinin, yönelimlerinin iş-ücret endeksi, büyük ölçüde bununla belirlenir hale gelmesi şüphesiz kapitalist –endüstriyel- üretim tarzı/düzeninin yapısal özelliklerle ilgili derinden ilişkilidir. Bu kökensel nedensellik, ondan türeyen ve endüstriyel –kapitalist- aşamanın has ideoloji, zihniyet dünyasının “kurucu” eksen öğesi olan ekonomi politiğın “sol” yorumları tarafından da beslenerek güçlü, zor aralanır bir öznellik boyutuyla da takviye edilmiştir.”

haklardan kısmen yararlanabilmesinin önünü açabilen düzenlemelere sahiptir. Aslında, işçi sınıfının ortak mücadelesini sağlamak için günümüzde, değil işçilerin tek bir emperyalist birliğin içinde bulunmaları, tek bir fabrikanın içinde bulunmaları bile yeterli olmamaktadır. Yanı başındaki 300 milyona talim eden taşeron işçisi sendikalaştığı için işten atılırken direnişi aktif biçimde kırmaya yönelen çokuluslu Pirelli fabrikasında yetkili Lastik-İş sendikası örneği, henüz herkesin hatırladığıdır. Kısacası “emeğin Avrupa’sının” savunucuları, işçilerin mücadele birliğinin mekansal bir otomatığe bağlı olduğunu düşünerek yanılmakta ve indirgemeciliğin yeni bir türünü icat etmektedirler: AB’ci indirgemecilik.

Ancak, AB’ye yeni dahil olan eski Doğu Avrupa ülkelerindeki emeğin bugüne kadarki deneyimi başka bir “mekaniği” dile getirmektedir. AB’nin genişlemesinin yüksek sendikal ve sosyal hak standartlarının hakim olduğu coğrafyanın da genişlemesiyle sonuçlandığı düşüncesi, sürecin bütünsel özelliklerini kavramaktan uzak olduğu için, genişleyen AB işçi sınıfına herhangi bir stratejik ve taktik mücadele önerisinde de bulunamamaktadır.

2004 yılında AB’ye dahil olan eski Doğu Avrupa ülkeleri de tıpkı Türkiye’nin önüne sürülmekte olan özel koşullar altında yeni genişleme dalgasına dahil oldular. Bu ülkelerin AB toplam bütçesinin yüzde 80’ini oluşturan tarımsal teşviklerden de, yapısal fonlardan da eski üyeler kadar yararlanamayacakları ve bütün bunların AB’nin “zenginler kulübü” karakterini köklü biçimde değiştirmekte olduğu, üzerinde çokça tartışılmış olan konular. Üstelik, emeğin serbest dolaşım hakkı bu ülkeler açısından da özel koşullara tabi kılınmışken, her ne hikmetse bunlar, AB’nin emek standartlarına hanel getirmeyen uygulamalar olarak, yapılan tartışmaları sıyrıp geçmektedir.

Batı Avrupa’nın geleneksel endüstriyel ilişkiler sisteminin ABD ve Japonya’dakinden farklı olduğu da yine sık sık dile getirilen bir tez durumundadır. Bu fark emeğin metalaştırılabilmesinin boyutlarının (refah devleti uygulamaları nedeniyle) diğer örneklere göre daha sınırlı olması; toplu sözleşme düzeninin bireysel sözleşmeler üzerindeki üstünlüğü; emeğin kolektif çıkarlarının bağımsız bir düzlemde temsili ve yönetimden bağımsız işyeri temsilciliği sistemi ile ayırt edilmektedir. Bu özelliklerini hala kısmen sürdürmekte olan Batı Avrupa endüstriyel ilişkiler sistemine yaslanan neo-liberalizm bu nedenle, tıpkı “iliştirilmiş gazetecilik” gibi, “iliştirilmiş neo-liberalizm” olarak tanımlanmaktadır. (10)

---

10 Dorothee Bohle, “The ties that bind the new Europe: Neoliberal restructuring and transnational actors in deepening and widening European Union”, PROKLA 128, Cilt. 32, No. 3, 2002, sf. 353-379.

Ancak AB'nin genişleme halkasındaki ülkelere ihraç ettiği, neo-liberalizmin bu iştirilmiş versiyonu değil, daha saldırgan radikal pazar-merkezli versiyonudur. Çünkü, birincisi, neo-liberalizmi her yerde Batı Avrupa tipi endüstriyel ilişkilere "iştirirmek" pahalıdır ve ikincisi zaten "iştirilmiş sosyal Avrupa güçleri de", bütünleşme sürecinde yaratılan yeniden bölüşüm mekanizmalarını diğer sınıf kardeşleriyle paylaşmaya niyetli değildirler. Üçüncüsü, yeni katılımcı ülkelerle AB arasındaki güç ilişkileri de, emek pazarı yapıları da "asimetrik" ve dördüncüsü, zaten bu kadar genişleme ancak sosyal haklar ve ücret düzeyleri radikal farkı sayesinde mümkün ve istenir olmaktadır. Zaten 1997 yılından bu yana genişleme sürecinin hızlandırılması için lobicilik yapmakta olan ERT (European Roundtable of Industrialists), genişlemenin tek pazar ve tek para siyasetleri ile bütünüyle uyumlu olduğunu vurgulamaktadır.

Öte yandan genişleme ve derinleşme süreci, AB sermayesi açısından da tek vücut bir süreç olarak yaşanmamaktadır. Avrupalılaştırmanın gerçek ekonomik-politik aktörü, AB'nin bölgesel, ulusal ve ulus üstü yönetim düzeylerinin birliğinden oluşan ilk "post-modern" (yani parçalanmış ve bölünmüş yönetim merkezlerinden oluşan) bir yönetim aygıtı olması gerektiğini ileri süren çokuluslu şirketlerdir. Buradaki "çok düzeyli yönetim yapısı"nın birbirine bağlanması öngörülen bölgesel, ulusal ve ulus üstü birimler arasındaki bağı kurarsa, bu çokuluslu sermayenin meta zincirlerinden başka bir şey değildir. Meta zincirlerini birbirine bağlayan bir Avrupa projesini savunan çokuluslu sermaye, o güne dek "negatif bir entegrasyon süreci" niteliğinde olan (yani sadece ticaret ve rekabet üzerindeki ulusal kısıtları kaldırmaya dayanan) entegrasyon sürecinde yeni bir sıçrama noktası oluşturan Maastricht Anlaşması ile birlikte egemenlik alanını olağanüstü ölçüde genişletmiştir. Yeniden bölüşümcü siyasetlere, yüksek ücret uygulamalarına kapıyı kapatan bu adımla birlikte, AB rekabet gücünü güvence altına almak üzere farklı bölgelerde, farklı toplumsal ve endüstriyel rejimleri yürürlüğe koyma olanağını da elde etmiştir.

Aynı süreç, AB çokuluslu sermayesinin şemsiye örgütü niteliğinde olan ERT (Avrupa işadamları yuvarlak masası) içindeki güç dengesi kayması ile de kendisini göstermektedir. 1990'lardan itibaren bu yapı içinde ABD ve Japonya karşısında korunmacı bir bölgeselleşme siyasetini savunan "neo-merkantilist" projenin savunucuları güç kaybederken, "açık bölgeciliği" savunan saldırgan neo-liberal projenin savunucularının ağırlığı artmaktadır.

Bu noktada Avrupalı sosyal demokrat ve sendikal güçlerin, Avrupa projesine esas entegrasyonunun da bu sürecin bir aşaması olarak kavranması gerektiği ve ciddi bir yenilgi bilincine dayandığı vurgulanmalıdır. ETUC dahil olmak üzere tüm "sosyal güçlerin" Delors'un nazik sosyal teklifleri tarafından kısıtlandıkları tarihsel

eşik, Mitterand'ın 1983'deki yeni-Keynescilik denemesinin yenilgiyle sonuçlandığı eşiktir. Bu noktada Delors da Avrupa sosyal güçlerine, içinden “daha fazla entegrasyon karşılığında sosyal düzenleme retorikleri” çıkan matruşka bebekleri sunma olanağı bulmuştur: Tek Pazarın kabul edilmesi karşılığında, işyeri sağlığı ve sağlık yönetmeliklerinin uyumlulaştırılması; Avrupa Merkez Bankası'nın tanınması karşılığında biraz daha yeniden bölüşüm; ve özellikle tarımdaki neo-liberal dönüşümlere destek verilmesi karşılığında, dillerden düşmeyen İşçilerin Sosyal Hakları Topluluk Şartı.

Bütün bunlar “iliştirilmiş neo-liberalizmi” tanımladığı gibi, Avrupa çapındaki yeni siyasal blokun da bileşenlerini sunmaktadır: Çokuluslu Avrupa sermayesine “iliştirilmiş” neo-merkantalist sermaye grupları ile “Avrupa sosyal güçleri”. İliştirilmiş güçlerin küçük bir kesim için koparılabilen korunma kaygılarının, çokuluslu güçlerin her alanda esneklik kaygılarına tabi kılınmış olması, Sosyal Avrupa'nın da neden yalnızca sembolik bir anlamı olduğunu açıklamaktadır.

Bu tür “sosyal düzenlemeler” neo-liberal dönüşümün yol açabileceği derin toplumsal kargaşaları dengelemeyi amaçladığı gibi, aynı politikalara yönelik rıza üretmeyi de hedeflemiş; ancak özellikle Avrupa işçi sınıfının düşük gelirli kesimleri ile çiftçilerin gönlünü kazanmayı başaramamıştır. Yani AB “en sosyal ve yeniden bölüşümcü” olduğu anda ve yerde bile, kitleleri neden olduğu yıkımın destekçileri olarak satın almayı başaramamıştır.

Öte yandan “Sosyal Avrupa” ile “ırkçı Avrupa”nın birbirinden tamamen farklı şeyler olduğunu sananlar yanılmaktadırlar; bunlar yalnızca Avrupa sermayesinin gönlünü kazanamadığı geniş kitleleri ehliileştirmek, denetlemek ve seferber etmek için kullandıkları farklı siyasal araçlardır. Bugünse AB, farklı ülke işçi sınıflarının “istihdam edilebilirliğini”, ücret ve çalışma koşullarının esnekleştirilmesine dayalı ulusal rekabet mekanizmalarına bağlayan bir “rekabetçi korporatizm” evresine doğru yol almaktadır. Bu koşullar altında neo-liberal açık bölgeci kesimler yeni katılan ülkelere hep daha ağır şartlar ve daha az hak standartlarını öngören bir rekabeti dayatırken, sözde karşıtları gibi görünen en gerici neo-merkantil güçlerin yarattığı gerilimden de alabildiğine yararlanmaktadır. AB kurumlarının kışkırttığı bu rekabetçi korporatist yapı, Polonya'nın üyeliğinden doğan maliyetlere itiraz edenin İspanya, Türkiye'ye itiraz edenin Slovakya olması gibi, en alttakileri ve çevredekileri sürekli olarak birbirine düşüren bir gelişmenin de önünü açmaktadır.

AB'ye 2004 yılında katılan Doğu Avrupa ülkeleri, Komisyonun bu ülkeler arasında amansız bir rekabeti tetiklediği 90'lı yılları son derece sert neo-liberal dayatmalar karşılığında devam eden üyelik vaatleriyle geçirdikten sonra nihayet birliğe alındılar.

Müzakere süreçleri tam da beklenmesi gerektiği gibi bu ülkelerdeki ücret, toplumsal haklar ve çevre standartlarına dair farklılaşmaların, çokulusluların meta zincirlerinin bu ülkeleri kapsayan biçimde yeniden yapılanmasını teşvik ettiği biçimde yaşandı. Geline nokta bu ülkelerde varolan manzarayı kısaca özetlemek gerekirse: “Doğu Avrupa ülkeleri bugün tam yarı-çevre ülkelerine ait özellikleri geliştirmektedirler: İkili ekonomik yapılar ve güvencesiz büyüme perspektifleri. Doğrudan yabancı yatırımlar altında, ekonomilerinin bir bölümü gelişti ve ulus-üstü birikim rejimi ile birleşti... Modernleşme adacıkları çöküntü bölgeleri, sektörleri ve toplumsal grupları ile iç içe geçti. Üstelik bu ülkelerin AB ile olan büyüme uçurumu 90’lı yıllarda katlanarak arttı... Finans, iletişim ve hizmet sektörlerinde yabancı sermaye egemenliği olağanüstü boyutlara tırmandı; avantajlı oldukları sektörlerde gerilediler. Hizmetler sektörü büyürken, meta zincirlerinde üretilenler yalnızca montaj hattının ikinci sınıf parçaları haline geldi. Öte yandan, sendikaların, sol partilerin, emeğin pazarlık gücü olağanüstü düştü. Sendikalaşma oranları dramatik biçimde azalırken, yepyeni sendikasız sektörler ortaya çıktı. İşsizlik, toplumsal kutuplaşma ve toplumların kendi içinde uçurumlar yaratan yeniden yapılanma zorlamaları milliyetçi ve yabancı düşmanı güçlerin tabanını genişletti.” (11)

“Neo-Gramsci”ci akademik çevrelerin, Doğu Avrupa yönetici sınıflarının vahşi neo-liberal düzenlemelerin yürütücülüğünü üstlenerek, Avrupa’nın ulus üstü tarihsel blokuna dahil olma süreçlerini tanımlamak üzere negatif bir anlamla kullandıkları terimle, “pasif tepeden devrim” süreçleri; bu “burjuvazisiz burjuva devrimleri”, bize çok tanıdık gelen bir manzara ortaya çıkarmaktadır. Bu manzara, “Que se vayan todos!” (“Hepiniz dışarı!”) sloganlarıyla sokaklara dökülen Arjantinli işsizleri; “El gas no se vende!” (“Doğalgaz satılık değil!”) sloganlarıyla yolları kesen Bolivyalı yoksul koka üreticilerini; Güney Kore’nin her yıl yüzlercesi intihara sürüklenen yoksul çiftçilerini yaratmış olanla aynı entegrasyon patikasının ürünüdür. Kuşkusuz ki Latin Amerikalı ya da Uzakdoğu Asyalı emekçiler, ABD ve Japonya’daki sendikal ve sosyal hak standartlarıyla sosyal harcama miktarlarının kendi ülkelerindeki standart ve miktarlardan daha yüksek düzeyde olmasına da, ABD ile Japonya’daki örgütlü sosyal kuvvetlerin kendi ülkelerinden daha kurumsallaşmış olmasına da bakmaksızın, emeğin mücadelesini ALCA’ya ve ASEAN’a karşı verilen mücadele ile birleştirirken, herhangi bir tereddüt göstermemektedirler. AB’nin ALCA ile ASEAN’dan niteliksel açıdan herhangi bir farkının bulunduğu iddiası, yalnızca iddia sahibini komik duruma düşüren bir iddiadır; böyle bir iddianın arkasında yatan tek gerçek saikse, Latin Amerika ve Uzakdoğu Asya halklarının sömürgeci birliklere karşı özgücüne güvenen enternasyonalist bir mücadele sürecini fiilen inşa ediyor olmalarına karşın, Türkiyeli “emeğin Avrupa’sı” taraftarlarının bu tür bir gerçek

---

11 age.

enternasyonalist mücadele süreci ile uzaktan-yakından hiçbir ilişkilerinin bulunmayışıdır. Avrupa Sosyal Forumları ve Avrupa Sol Partisi kuşkusuz, “başka bir Avrupa” isteyenlerin içtenlikli niyet ve temennilerinin yankılandığı forumlardır; ancak bu forumlarla azıcık ilişkisi olan herkes bilmektedir ki, “başka bir Avrupa’nın” ne olduğu kadar, o başka Avrupa’ya nasıl varılacağı da bu forumlar açısından tam bir muamma durumundadır.

ETUC’un “Sosyal Avrupa’sı”, işçi sınıfının AB ve AB’nin egemenlik alanları çerçevesindeki bütünsel çıkarlarını kucaklamamakta tersine AB işçi sınıfını gerek ülkelerin içindeki, gerekse ülkeler arasındaki merkez ve çevre işçiler olarak bölmeye hizmet etmekte; “başka bir Avrupa” sloganı ise herhangi bir somut içeriğe sahip bulunmamaktadır. Eğer söylenmek istenen Avrupalı radikal sol güçlerin, çiftçilerin, öğrencilerin “neo-liberalizme, sosyal hakların kısıtlanmasına, işsizliğe ve düşük ücrete hayır” demeleri ise, bu talepler zaten günümüzde emekçi insanlığın ortak, evrensel taleplerini oluşturmaktadır ve bu talepleri alt alta dizdiğinizde herhangi bir özel sol siyaset ifade etmiş olmazsınız. Yok eğer Avrupa işçi sınıfının bütünsel, bağımsız çıkarlarını devrimci bir iktidar mücadelesi perspektifi ile savunmaktan söz ediyorsanız, o zaman da “emeğin Avrupa’sı” sloganı, “emeğin ALCA”sı sloganı denli anlamsız bir içeriğe sahip hale geliverir. Nasıl emekçilerin ve halkların Amerikası’na giden yol ALCA’dan geçmiyorsa; Batı ve Doğu Avrupa ile Geniş Ortadoğu adı verilen coğrafyada yaşayan emekçilerin ve halkların bu uçsuz bucaksız tek kıtayı bir ucundan diğer ucuna kadar kendi ülkeleri kılmalarını sağlayacak olan hukuk da, Brüksel koridorlarında yaratılmayacaktır.